

Modaalisten verbien subjektista

Lauseessa *Mutta miespä ei huolinut tarjousta ottaa vastaan* (Juhani Aho) sanotaan predikaatilla *ei huolinut* olevan objektina I infinitiivi *ottaa*.¹ Sellaista verbiä kuin esimerkissämme *huolia* kutsumme seuraavassa modaaliseksi.² Tällaisen lauseen ominaisuuksiin kuuluu, että pääverbin subjekti on sama kuin objektina olevan verbin subjekti (persoonaa).

¹ Tarkasti ottaen on hieman väärin puhua siitä, että esimerkissä ilmaus *ottaa* on objekti, kun objektina oikeastaan on (*miespä*) *tarjousta ottaa vastaan*. Tällaisesta huomauttaa mm. Kielioppikomitean mietintökin. Yllä käytetty sanonta on kuitenkin käsitettävä käytännöllisistä syistä yksinkertaistetuksi puhettavaksi. On nim. huomattava se ero, joka vallitsee tämän ja sen tapauksen välillä, kun *lause* on objektina: *Hän ajatteli tehdä kalamatkan* : *Hän ajatteli*: »*Teen kalamatkan*». Jälkimmäisessä esimerkissä lause *k o k o n a i s u u t e n a* muodostaa objektin, mutta edellisessä esiintyvä ilmaus taas *j ä s e n n e l t y n ä*.

² Käytän tässä ilmausta »modaalinen verbi» samana tapaan kuin ilmausta »punainen talo». Niinkuin toinen talo voi olla vaikkapa keltainen, samoin *s a m a* verbi voi olla *toisessa yhteydessä* muuta kuin modaalinen. Vrt. esim. Ajatus XII s. 236—7. Kun siitä, että jokin verbi on modaalinen, voidaan kulloinkin puhua vain tiettyyn lauseyhteyteen nähden, katson voivani toisissa yhteyksissä vastavalla tavalla käyttää ilmauksia »modaalinen predikaatti» tai »modaalinen lause».

Modaalisten verbien ryhmään emme lue niitä, jotka saavat objektikseen sellaisen I infinitiivin, jonka subjekti(persoonaa) on toinen kuin hallitsevan verbin, esim. *Kukapa käskikään minun ihastua kerta toisensa perästä tuohon kylmään Oihonnaan* (Mustasalo, Jokikylän abiturientit 149).

On kuvaavaa kieliopiellemme, että mainittua modaalisen lauseen ominaisuutta ei niissä ole nimenomaan formuloituna, saati sitten selvitettyinä, miten laajasti sääntö pätee, ts. vaikuttaako modaalinen verbi subjektin muotoon ja laatuun vai onko se sama, kuin jos objektiverbi itse olisi predikaattina. Struktuurin kannalta mielenkiintoinen kysymys,

Subjekti on joskus partiaallinen. Partiaalisen subjektin esiintymisen edellytyksenä on, että predikaattina on eksistentiaalinen (ks. Vir. 1943 s. 273 —), siis intransitiivinen verbi. Esim. *Kaapissa on leipää ja maitoa. (Laivojen) piipuista kohoaa savua ja kupeista pihisee höyryä* (Seppänen, Tehtaan varjossa 44). *Hiljaista haastelun hyminää kuuluu* (Aho, KT VII 31). *Joukoittain tuli savolaisia isiensä asuinpaikoille* (Aho, KT VII 12). *Rahaa on mennyt turhaan.*

Transitiivisen predikaatin subjekti on muutamia erikoistapauksia lukuunottamatta säännöllisesti totaalinen. Kun eksistentiaalinen verbi on modaalisen verbin objektina, voi modaalisenkin subjekti olla partiaallinen, ts. modaalisella verbillä ei ole vaikutusta objektiverbinsä määräämän subjektin muotoon. Esim. — — *mutta mahtaako olla sitä lemmen tulta?* (Sillanpää, Miehen tie 190). — — *lapsiakin tahtoi tulla yhtä mittaa* (Marketta Kara, Liikeväki 1934, s. 459). *Näin komeita puita taitaa muuallakin olla.*

Näyttää siis ilmeiseltä, että modaalisen verbin subjekti määräytyy objektiverbin laadun mukaan aina muotoa myöten. Siten on odotuksenmukaista, että subjektia ei ole ollenkaan sellaisessa lauseessa, jonka objektiverbinä on yksipersonainen. Esim. *Alkaa sataa. Äkkiä alkoi häntä aivan järjettömästi suututtaa.* SALU LATVALA on merkinnyt Ahlaisista seuraavan lauseen: *Vaatia sataa [= sadetta kaipaisi].*

Kielioppi tuntee myös *että*-lauseen¹ ja I infinitiivin esiintymisen subjektina. Myös näissä tapauksissa näyttää sääntömme pätevän.

että-lause esiintyy subjektina tavallisesti intransitiivisen verbin yhteydessä. Esim. *Rovastin kertomuksesta kuului, että tapaus oli järkyttänyt häntä suuresti.* — — *hänen mieleensä välähti yhtäkkiä, että nyt ehkä olisi otollinen aika* (Nortamo KT II 12). *On tärkeätä, että tehtävät suoritetaan huolellisesti.* Transitiivisista verbeistä tulee kysymykseen vain kausatiivi-

¹ Tätä ryhmää ei SETÄLÄN Lauseoppi oikeastaan ollenkaan tarkemmin käsittele. Kuitenkin on nähdäkseni yhtä luonnollista käsitellä *että*-lauseen esiintymistä subjektina kuin niitä tapauksia, joissa subjektina esiintyy I infinitiivi.

ryhmä, esim. — — *mutta meitä ihmetyttää, että te ette ollenkaan muista lehteenne uutisilla* (Kolkkala, On, on ja ei, ei 19).

että -lause esiintyy subjektina yleensä vain intransitiivisen verbin yhteydessä. Esim. *Rovastin kertomuksesta kuului, että tapaus oli järkyttänyt häntä suuresti. Oli hauska, että tulit.*

Jos tällainen verbi esiintyy modaalisen objektina, näyttää lauseen subjektina esiintyvän *että* -lause: *Rovastin kertomuksesta alkoi kuulua, että tapaus järkytti häntä. Saattoi olla hyvä, että teit matkan.* — — *eiköhän alkaisi haluttaa, että saisi nuo puut omikseen* — — (V. Kataja KT II 249). — — Tähän yhteyteen kuuluva erikoisuus: *Saattaa olla, ettei vanhus omissa oloissaan ollen puhele päiväkausiin sanaakaan* (Urho Karhumäki)¹.

I infinitiivi esiintyy subjektina muutamissa tapausryhmissä, joita kutakin seuraavassa edustakoon yksi esimerkki: *Minun ei auttanut perääntyä, koska kaipasin kipeästi vastausta probleemiini* (Koskenniemi, Onnen antimet 112). — *Hänen on mahdotonta selviytyä nykyisestä pulastaan.* — *hänen ystäviensä ja hänen lehtensä suosijain päähän pistää viettää jokin pieni juhlanan hänen kunniakseen* (Aho KT X 304). — *Mua miellyttää katsella nousevan aamun taivasta* (Kivi KT II 388).

Tämäkin tapaus esiintyy modaalisten verbien yhteydessä sääntömme edellyttämään tapaan. Suomessa on siis todettavissa sellainen lause, jossa esiintyy I infinitiivi sekä objektina *että* subjektina. Tosin tällaiset tapaukset lienevät harvinaisia, mutta se ei vähennä niiden kiintoisuutta. Esimerkki kuuluu: *Kun vaimo on ostettava, saattaa nuoren miehen olla vaikeata saada kokoon vaadittava maksu* (Westermarck, Avioliiton historia 31). Tässä lauseessa on ilmaus *saattaa* predikaatti, *olla* (vaikeata) sen objekti ja *saada* sen subjekti, koska se on *olla* -verbin subjekti (persoonaa). Tämä tulos seuraa käyvistä määritelmistä aivan johdonmukaisesti, eikä sitä ei ole syytä pitää minään absurditeettinakaan. Toinen esimerkki: *Tämän kauppias Hämmäläisenkään ei taida tarvita muuta kuin tulla, katsoa ja voittaa* (Ellida Erling, Leppämäen tytöt 92).

Olemme siis saattaneet todeta, että modaalinen verbi joskus on yksipersoonaisien verbien tapaan subjektiton, että sen subjekti saattaa esiintyä partiaalisena, että sen subjektina saattaa esiintyä *että* -lause, jopa I infinitiivikin — kulloinkin objektiverbin laadun mukaan. Kaikki nämä seikat ovat jääneet kieliopeissa mainintaa vaille. Niiden täydennys voitaisiin nähdäkseni suorittaa kahdella tavalla. Ensiksikin voitaisiin asian-

¹ En tunne sellaista tapausta, joissa pelkällä *olla* -verbillä olisi *että* -lause subjektina, siis lausetta tyyppiä *on, että . . .* Verbillä on aina jokin lisämääräys: (*asia*) *on niin, on sillä tavalla, että . . .* jne. Vrt. tähän esim. *sattua* verbin käyttöä: *Joskus sattui, että hän tuli sopimattomaan aikaan. Saattaa sattua, että täytyy leikata pitemmältä* [nim. sairasta jäsentä pois] (Kauppis-Heikki, Paimen ja lampaat 16).

omaisiin subjektisääntöihin tehdä tarpeelliset lisäykset. Toiseksi voitaisiin itse modaalinen verbi yksinkertaisesti määritellä siten, että sen subjektin laatu määräytyy jopa muotoon ja kategoriaan nähden objekti-verbin subjekti(persoona)n mukaan. Jälkimmäinen vaihtoehto antaa yksinkertaisemman kuvauksen, joten se olisi tietenkin valittava.

PAAVO SIRO